

Človek a spoločnosť

UPRAVENÉ CIELE A OBSAH VZDELÁVACÍCH OBLASTÍ A VYUČOVACÍCH PREDMETOV

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV

2020

OBSAH

ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ	2
Výkonový štandard pre 1. cyklus.....	4
Obsahový štandard pre 1. cyklus.....	4
PRVOUKA a VLASTIVEDA	4
Výkonový štandard pre 2. cyklus.....	5
VLASTIVEDA.....	5
DEJEPIS	5
GEOGRAFIA.....	6
Obsahový štandard pre 2. cyklus.....	6
VLASTIVEDA.....	6
GEOGRAFIA.....	7
DEJEPIS	9
Výkonový štandard pre 3. cyklus.....	10
DEJEPIS	10
OBČIANSKA NÁUKA	10
GEOGRAFIA.....	12
Obsahový štandard pre 3. cyklus.....	14
DEJEPIS	14
OBČIANSKA NÁUKA	15
GEOGRAFIA.....	16
Konkrétne vymedzenie vzťahov s inými vzdelávacími oblasťami a s prierezovými témami.....	19

VZDELÁVACIA OBLASŤ

ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ

Charakteristika vzdelávacej oblasti

Vzdelávacia oblasť *Človek a spoločnosť* vedie žiakov k integrujúcemu vnímaniu sveta vo vzťahu medzi človekom a spoločnosťou v danom geografickom priestore. Poznanie minulosti svojho národa, národov Európy a sveta, oboznámenie sa s geografickými charakteristikami svojej vlasti a regiónov sveta, aj utváranie pozitívnych občianskych postojov založených na osvojení si etických hodnôt, je predpokladom získania kompetencií, ktoré patria ku kľúčovým vo vzdelávaní. Predovšetkým ide o kultivovanie individuálnych a spoločenských kompetencií. Vzdelávacia oblasť je teda zameraná na rozvoj vedomostí, zručností, schopností a postojov, ktoré vytvárajú základ pre historické, sociálne a občianske vedomie žiakov. Na základe uvedených historicko-sociálnych a kultúrnych aspektov života ľudí a k nim prislúchajúcich javov a procesov, poznávajú žiaci na báze rozmanitosti, premenlivosti a vzájomnej súvislosti. Učia sa tak rozpoznávať a pomenúvať spoločenské problémy v minulosti aj súčasnosti, hľadať a analyzovať informácie s nimi súvisiace, vyvodzovať závery a formulovať možné riešenia aplikovateľné v reálnych životných situáciách. Týmto spôsobom vzdelávacia oblasť rozvíja kritické myslenie žiakov, ponúka argumenty, inšpiruje k tvorivému riešeniu otázok a prispieva k celkovému individuálnemu aj kolektívnemu napredovaniu v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu. Súčasne rozvíja a upevňuje vedomie príslušnosti k európskemu civilizačnému a kultúrnemu prostrediu.

Vzdelávaciu oblasť tvoria vyučovacie predmety: *vlastiveda*, *dejepis*, *geografia* s jej humanitnou zložkou a *občianska náuka* spolu s príslušnými prierezovými témami. Geografia má okrem humanitnej zložky výrazné prepojenie aj so vzdelávacou oblasťou *Človek a príroda*, vzhľadom na to, že polovica predmetu je zameraná na prírodnú zložku sveta, prírodné javy a procesy. Čiastočné zastúpenie má v rámci prvého cyklu aj prvouka, konkrétne jej spoločenskovedná zložka. Aj preto kľúčovú úlohu zohrávajú medzipredmetové vzťahy, ktoré je potrebné kontinuálne metodicky aplikovať. Prepájaním uvedených predmetov je vzdelávacia oblasť jedinečnou komplexnou vzdelávacou oblasťou.

Tento kurikulárny materiál súvisí so všetkými cyklami vzdelávania v ZŠ v nadväznosti na charakterizovanú vzdelávaciu oblasť. Druhý cyklus vychádza z potrieb súčasnej ľudskej skúsenosti. Práve z nej si približujeme minulosť aj prostredníctvom vlastivedy a tematicky zameraného dejepisu. Typickým znakom druhého cyklu je jeho orientačný charakter v postupe od blízkeho k vzdialenému a od konkrétneho k abstraktnému, predstavujúci prostriedok na zvládnutie chronologicky štruktúrovaného dejepisu od praveku po súčasnosť v treťom cykle. Práve v tomto spočíva základná, postupne gradujúca logika tejto vzdelávacej oblasti. Vzdelávacia oblasť je súčasne výrazom kooperácie viacerých učebných predmetov. Vlastiveda a dejepis sa v tejto kooperácii s geografiou a občianskou náukou spoločne zameriavajú na tie činnosti žiakov, ktoré operujú s pojmami, akými sú hľadanie, pátranie, skúmanie, objavovanie, lebo v nich spočíva základný predpoklad pozorovania, poznávania minulosti i prítomnosti a postupného porozumenia.

Geografia nadväzuje na prvouku a vlastivedu v objasňovaní prírodných zákonitostí na našej planéte. Ťažiskom práce vo vlastivede je práca s mapou, objavovanie zaujímavostí na Slovenku podľa mapy. Hlavnými konceptmi geografického vzdelávania sú poloha a rozšírenie, miesto

Človek a spoločnosť

a priestor, vzťahy medzi človekom a prostredím, priestorové interakcie, región. Základom je uvažovanie v súvislostiach.

Vyučovací predmet geografia rozvíja u žiakov poznanie o výnimočnosti a jedinečnosti planéty Zem. Pomáha správne pochopiť podstatu javov a procesov, ktoré na Zemi prebiehajú a uvedomiť si princípy, na ktorých je postavená existencia života. Štúdium geografie umožňuje žiakom spoznávať krajinu v celej svojej komplexnosti a zložitosti. Podporuje snahu porozumieť vzťahom medzi jednotlivými zložkami a prvkami krajiny a chápať ich silnú vzájomnú previazanosť. Základnou zručnosťou, rozvíjanou v geografii, je práca s mapovými podkladmi v tlačenej a digitálnej podobe. Vedieť mapu vyhľadať, čítať, pracovať s ňou, analyzovať jej obsah a interpretovať ho, orientovať sa v nej a podľa nej v neznámom prostredí, tvoria základ geografického myslenia a vzdelávania. Dôkladné poznanie Zeme je nevyhnutnou podmienkou jej ochrany. Tolerancia žiakov k inakosti predpokladá pochopenie podstaty príčin rôznorodosti a rozmanitosti jednotlivých krajín. Vyžaduje úctu k princípom demokracie a občianskej slobody, ktorých nerešpektovanie môže viesť k vojnovým konfliktom a globálnym katastrofám. Geografia zohráva v tomto smere nezastupiteľnú úlohu. Zdôrazňuje súvislosti a nie vždy jasnú prepojenosť príčin s dôsledkami. Formuje osobnosť mladého človeka upozorňovaním na podobnosť, ale aj zvláštnosti popisovaných regiónov, ktoré porovnáva so Slovenskom, pričom poukazuje na jeho jedinečnosť v kontexte Európy či sveta.

Občianska náuka umožňuje žiakovi pochopiť postavenie a rolu jednotlivca v rámci spoločenstva, jeho povinnosti a práva, nároky a obmedzenia v postupne rozširujúcom sa priestore počnúc rodinou a vrcholiac štátom, resp. zväzkom štátov. Vzdelávací obsah je koncipovaný tak, aby vytváral u žiaka kvality, ktoré súvisia s jeho začleňovaním sa do rôznych spoločenských vzťahov a väzieb – na jednej strane rozvíja občianske a právne vedomie, oboznamuje ich s úlohami vybraných politických inštitúcií a orgánov, s hospodárskym životom a svetom financií. Na druhej strane ide o rozvoj postojov, ktoré súvisia s demokratickými hodnotami a prevenciou tých extrémistických a netolerantných. Občianska náuka navyše vedie žiakov k vedomiu prináležitosti, motivuje ich k zapojeniu sa a aktívnej participácii na občianskom živote a k ochote nezištne sa angažovať vo verejnom priestore v prospech iných a celého spoločenstva.

Komplexné ciele vzdelávacej oblasti

Vzdelávacia oblasť smeruje k utváraniu a rozvíjaniu potrebných vedomostí a spôsobilostí, tak, že vedie žiaka:

- k úcte k vlastnému národu, k iným národom a etnikám, k rozvíjaniu rešpektu a tolerancie ku kultúrnym a iným odlišnostiam ľudí či skupín a k pochopeniu príčin existencie kultúrnych, politických a ekonomických rozdielov na Zemi.
- k osvojeniu si funkčných znalostí a spôsobilostí z oblasti vybraných historických udalostí, javov a procesov z dejín Slovenska a svetových dejín.
- k rozpoznávaniu príčin, priebehu a dôsledkov historických udalostí, javov a procesov v národnom aj globálnom kontexte.
- k získaniu základných vedomostí o sociálno-ekonomickom a právnom fungovaní spoločnosti.
- k osvojovaniu práv a povinností, pravidiel a noriem spoločenského života.
- k formulovaniu vlastného postoja k vybraným problémom ľudstva a k schopnosti diskutovať o možných riešeniach.
- k schopnosti získavať cez poznanie bližšieho aj širšieho prostredia, ktorého sú žiaci súčasťou, funkčné znalosti o tom čo bolo, čo je,

Človek a spoločnosť

prečo je, ako je a čo z toho možno vydedukovať pre budúci vývoj.

- k formulovaniu hypotézy na vybranú skúmanú otázku a jednoduchým bádáním potvrdiť alebo vyvrátiť jej platnosť.

VÝKONOVÝ ŠTANDARD PRE 1. CYKLUS

Žiak vie:

- orientovať sa v okolí školy a bydliska pomocou svetových strán a významných objektov v miestnej krajine.
- niekoľkými vetami opísať svoju obec a jej blízke okolie (významné prírodné, kultúrne či historické objekty).
- zhotoviť jednoduchý nákres okolia školy alebo bydliska.
- ukázať polohu svojej obce na mape Slovenska a zároveň na nej identifikovať pohoria, nížiny, rieky a cesty (podľa farieb).
- opísať premeny počasia počas roka a ich vplyv na prírodu a ľudské aktivity.
- porozprávať, ako ľudia slávia vybrané sviatky počas roka, ako si pripomínajú tradície.
- zostrojiť časovú priamku vlastnej rodiny a rodinných príslušníkov.
- opísať zmeny vzhľadu svojej obce a v spôsobe života jej obyvateľov pomocou historických fotografií.
- určiť, kde sa v obci nachádzajú dôležité budovy a inštitúcie, načo slúžia a aké aktivity v nich ľudia vykonávajú.
- v spolupráci so spolužiakmi realizovať jednoduchý prieskum v obci.
- určiť aspoň jeden problém v obci a navrhnúť riešenie, ktoré by viedlo k pozitívnej zmene.
- opísať druhy dopravy v obci a jej okolí, zistiť odchody autobusov z cestovného poriadku na zastávke.

OBSAHOVÝ ŠTANDARD PRE 1. CYKLUS

PRVOUKA a VLASTIVEDA

- moja obec, miestna krajina, okolie školy, bydliska
- svetové strany
- mapa a jej využitie
- premeny prírody počas roka
- sviatky a tradície
- život v minulosti
- historické pramene
- časová os (vizualizácia času)

Človek a spoločnosť

VÝKONOVÝ ŠTANDARD PRE 2. CYKLUS

Cyklus integruje **Výkonový štandard** pre predmety: vlastiveda, dejepis, geografia

VLASTIVEDA

Žiak vie:

- lokalizovať Slovensko na mape sveta a Európy, vie pomenovať a určiť polohu krajov a susedných štátov.
- na mape vyhľadať vybrané nížiny, pohoria, rieky, vodné nádrže a mestá na Slovensku a vyhľadať význam použitým mapových značiek v legende všeobecno-geografickej a turistickej mapy.
- odhadnúť vzdialenosti na mape s použitím grafickej mierky.
- na konkrétnych príkladoch uviesť pozitívny a negatívny vplyv človeka na krajinu.
- s pomocou mapy opísať prírodné pomery, kultúrno-historické zaujímavosti a pomenovať mestá vybraných oblastí Slovenska.
- z jednoduchého textu získať najdôležitejšie informácie a prerozprávať ich vlastnými slovami.
- naplánovať jednoduchý výlet na Slovensku, vie vyhľadať praktické informácie potrebné na cestu.
- identifikovať vybrané hrady, zámky a pamiatky UNESCO na Slovensku.
- zaradiť vybrané historické postavy a udalosti na časovú os a stručne opísať ich historický význam.
- porovnať spôsob života na Slovensku v minulosti a dnes.
- vysvetliť významné postavenie niekdajších banských miest.
- prerozprávať povest' (legendu), ktorá sa viaže na vybranú lokalitu na Slovensku.
- preukázať na vybratých príkladoch geografické a dejepisné prepojenia (napr. prepojiť regionálnu historickú osobnosť s minulosťou svojho regiónu).
- tvoriť vlastné mapy, príbehy, portfóliá zo sledovania a získavania informácií.

DEJEPIS

Žiak vie:

- zakresliť na časovej priamke rozdiel medzi minulým, súčasným a budúcim (časové kategórie).
- preukázať na ľubovoľnom príklade hodnotu a vplyv historickej skúsenosti na život človeka.
- prerozprávať príbeh z minulosti svojho regiónu.
- klásť základné analytické otázky k historickým prameňom a pracovať s nimi (vrátane školských).
- ilustrovať pomocou rodokmeňa kultúrnu rôznorodosť jednotlivých generácií v minulosti vlastnej rodiny.
- rozlíšiť jednotlivé druhy komunikácie medzi ľuďmi v minulosti a prítomnosti.
- rozpoznáť rozdiely medzi voľným a núteným pohybom ľudí v minulosti i prítomnosti.

Človek a spoločnosť

- zdôvodniť stálu prítomnosť rôznych konfliktov na človeka a prostredie, v ktorom žije.
- uviesť príklady prejavov duchovného života ľudí v minulosti a prítomnosti.

GEOGRAFIA

Žiak vie:

- vysvetliť zákonitosti geografických javov a procesov vyplývajúcich z polohy Zeme vo vesmíre, tvaru, veľkosti a pohybov Zeme a ich vplyv na vznik teplotných pásiem, typov krajín a život ľudí na Zemi.
- podľa mapy časových pásiem určiť rozdiel v časoch medzi vybranými miestami na Zemi.
- na glóbose a mape sveta lokalizovať a pomenovať svetadiely a oceány.
- vyhľadávať rôzne geografické prvky na všeobecno-geografických mapách v školskom atlase.
- určiť základné rovnobežky a nultý poludník – pomocou nich vymedziť jednotlivé zemské poglobule.
- vyhľadať na mape vybrané miesta pomocou geografických súradníc.
- odmerať vzdialenosť dvoch vybraných bodov na mapách rôznych mierok.
- načrtnúť jednoduchú mapu alebo plán s využitím správnych mapových značiek.
- s pomocou turistickej mapy vytýčiť trasu krátkeho výletu v miestnej krajine a stručne opísať jej priebeh.
- vysvetliť vplyv tektonických pohybov a sopečnej aktivity na formovanie zemského povrchu.
- opísať vplyv sopečnej erupcie, zemetrasenia a cunami na krajinu a jej obyvateľov.
- podľa obrázkov opísať vplyv vonkajších prírodných činiteľov na vznik rôznych foriem zemského povrchu.
- vysvetliť vplyv geografickej polohy a nadmorskej výšky na podnebie a vplyv podnebia na rastlinstvo a živočíšstvo.
- porovnať jednotlivé typy krajín a s pomocou mapy určiť ich výskyt na Zemi.
- k jednotlivým typom krajín vyhľadať typické druhy organizmov a uviesť príklady ich prispôsobenia sa na život v danom prostredí.
- uviesť príklady ohrozenia vybraných typov krajín ľudskou činnosťou a vysvetliť prečo je ich ochrana dôležitá nielen pre prírodu, ale aj pre život človeka.
- vysvetliť predpoveď počasia a stručne opísať vplyv ľudskej činnosti na klimatickú zmenu.
- prezentovať jednoduchý pokus, simuláciu alebo model venovaný vybranému geografickému procesu či javu.

OBSAHOVÝ ŠTANDARD PRE 2. CYKLUS

VLASTIVEDA

Slovensko vo svete a v Európe

Lokalizácia Slovenska na mape sveta a Európy

Lokalizácia nížin, pohorí, riek, vodných nádrží a miest na Slovensku na mape

Názorné spoznávanie najvýznamnejších a zaujímavých historických a geografických častí regiónov Slovenska

Človek a spoločnosť

Mapa ako zdroj geografických informácií

Mapové znaky, čítanie mapy a určovanie miesta na mape v štvorcovej sieti

Čítanie mapy podľa mapových znakov

Práca s legendou všeobecno-geografickej a turistickej mapy

Meranie vzdialenosti podľa grafickej mierky mapy

Prírodné pomery Slovenska

Nížiny, pohoria, rieky, vodné nádrže, jaskyne, plesá

Prírodné a kultúrno-historické zaujímavosti Slovenska

Pamiatky na Slovensku zo Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO

Vybrané hrady, zámky a pamiatky UNESCO

Previazanosť človeka so životným prostredím

Vplyv histórie na zmeny slovenskej krajiny

Banské mestá

Kľúčové historické postavy a udalosti v dejinách Slovenska

Časová os, zaradenie udalostí regiónu na časovú os

Historické osobnosti/osobnosť spojené/spojená s vybratým regiónom

Život v minulosti a dnes

Cestujeme po Slovensku

Najvýznamnejšie turistické trasy Slovenska

Zaujímavé miesta na Slovensku podľa mapy, fotografií, kníh, ktoré sú spojené s kultúrou, históriou, povestami, prírodou, osobnosťami či udalosťami

GEOGRAFIA

Naše miesto vo vesmíre

Prvky slnečnej sústavy

Zem vo vesmíre

Tvar a veľkosť Zeme

Pohyby Zeme

Človek a spoločnosť

Pohyby Zeme

Dôsledky polohy Zeme vo vesmíre

Dôsledky tvaru, veľkosti a pohybov zemegule na život na planéte

Mapa a glóbus

Glóbus ako model zemegule, mapa ako zdroj geografických informácií

Slovensko na mapách a na glóbuse

Zobrazovanie Zeme na mapách, orientovanie sa v geografickej sieti na mape a v mapových znakoch

Svetadiely a oceány, ich pomenovanie a lokalizácia

Základné rovnobežky a nultý poludník, geografické súradnice

Meranie vzdialenosti na mapách

Tvorba jednoduchej mapy

Sopky a zemetrasenia

Tektonické pohyby, sopečná aktivita

Formovanie zemského povrchu

Sopečná erupcia, zemetrasenia a cunami

Vplyv sopečnej erupcie, zemetrasenia a cunami na krajinu a jej obyvateľov

Vonkajšie prírodné činitele

Činnosť sopiek, vznik zemetrasení, činnosť vody, vetra a ľadovca

Vonkajšie prírodné činitele, ich vplyv na formovania zemského povrchu

Podnebie a počasie

Geografická poloha, nadmorská výška, podnebie

Vplyv geografickej polohy, nadmorskej výšky a podnebia na rastlinstvo a živočíšstvo

Predpoveď počasia

Klimatická zmena, ľudská činnosť a klimatické zmeny

Rozmanité krajiny Zeme

Typy krajín, výskyt typov krajín na Zemi

Typické druhy organizmov pre typy krajín, príklady prispôsobenia sa druhov organizmov na život v danom prostredí

Ohrozenia vybraných typov krajín ľudskou činnosťou

Ochrana prírodného a kultúrneho dedičstva

Človek a spoločnosť

Vzájomné vzťahy medzi človekom a prírodou (pozitíva a negatíva)
Zoznam svetového dedičstva UNESCO

DEJEPIS

Od blízkeho k vzdialenému

Práca s časovou priamkou a koncepty času – kľúč k pochopeniu času, zmien a základných dejepisných pojmov

Dešifrovanie významu a triedenie historických prameňov (písomné, hmotné, obrazové, tradičné a audiovizuálne)

Základné analytické otázky historického bádania: Kto je autor prameňa? Kedy bol napísaný prameň? Čo je obsahom prameňa? Komu bol prameň určený? Aký bol zámer autora prameňa?

Využívanie nástrojov k poznávaniu histórie – mapa, náčrtok, graf, tabuľka

Praktické rozvíjanie dejepisných kompetencií – analýza historickej fotografie, plagátu alebo karikatúry

Listovanie v školskej kronike – čo vieme vyčítať o minulosti školy

Návšteva múzea, archívu alebo knižnice – miesta, kde sa stretávame s históriou

Počúvanie a poučenie sa z rodinných príbehov v minulosti (svedectvo ako stopa po minulosti)

Tvorba rodostromu – poznatky o rodine a jej minulosti (generácie)

Rozvíjanie mediálnej gramotnosti – čo nám hovoria komunikačné médiá o svete, v ktorom žijeme a o nás samých

Uvedomenie si dôsledkov vojen a iných konfliktov ako memento histórie (vplyv konfliktov na deti)

Posúdenie príčin a dôsledkov stretávanie kultúr – fenomén migrácie (vysťahovalectvo a prisťahovalectvo)

Detská práca v minulosti i prítomnosti

Určenie podstaty náboženstiev jedného Boha

Vlastiveda a geografia v teréne

Pozorovanie krajiny v teréne (získavanie údajov, zbieranie vzoriek, interpretácia údajov z tabuliek, fotografovanie, zapisovanie údajov, meranie a vyhodnocovanie)

Vytvorenie návrhu expedície po Slovensku na konci školského roka

Pozorovanie prírodných javov a objektov v teréne a rozvíjanie aktuálneho poznania na ich základe

Vytváranie portfólia zo sledovaných údajov o miestnej krajine

Využívanie GPS na určenie miesta

Človek a spoločnosť

VÝKONOVÝ ŠTANDARD PRE 3. CYKLUS

Pozn.: dejepis, občianska náuka, geografia

DEJEPIS

Žiak vie:

- vymedziť konkrétne prejavy vzniku ľudskej kultúry.
- prepojiť vzťah medzi prírodnými podmienkami v údolí veľkých riek a vznikom prvých štátov, civilizácií.
- rozpoznať politický, sociálny a kultúrny odkaz antickej civilizácie pre našu prítomnosť.
- analyzovať spoločné a rozdielne znaky náboženstiev jedného Boha.
- zhrnúť politický a kultúrny vplyv Franskej a Byzantskej ríše na formovanie stredovekej spoločnosti.
- objasniť fungovanie stredovekej spoločnosti na základe lénnych vzťahov.
- zhodnotiť význam stredovekých miest.
- vymedziť kľúčové udalosti z obdobia Veľkej Moravy.
- rozpoznať dôsledky vynálezu kníhtlače na stredovekého človeka.
- identifikovať hlavné príčiny a dôsledky námorských objavov.
- rozpoznať hlavné zmeny Uhorsku po bitke pri Moháči.
- zovšeobecniť myšlienky reformácie a protireformácie.
- určiť dôležité fakty, javy a procesy v „dlhom“ storočí (1789 – 1914).
- rozoznávať dôležité fakty, javy a procesy v „krátkom“ storočí (1914 – 1989/90).
- vymedzovať tie fakty, javy a procesy z minulosti týchto storočí, ktoré ovplyvňujú našu prítomnosť.
- dať do súvislosti základné prvky fungovania totalitných režimov.
- rozlíšiť základné medzníky procesu európskej integrácie.
- diskutovať o dôležitosti Nežnej revolúcie pre ďalší historicko-politický vývoj našej krajiny.
- identifikovať kľúčové udalosti vedúce k rozdeleniu Československa na dve samostatné republiky.
- objasniť, na kľúčových udalostiach, politický a hospodársky vývoj Slovenska v 90. rokoch 20. storočia.
- zhodnotiť klady a záporý začlenenia Slovenska do NATO a do EÚ.
- vymedzovať tie fakty, javy a procesy od konca 18. storočia po koniec 20. storočia, ktoré ovplyvňujú našu prítomnosť.

OBČIANSKA NÁUKA

Žiak vie:

- zhodnotiť význam občianstva pre človeka.
- nadobudnúť základné vedomosti o sociálnom fungovaní spoločnosti.
- uvedomiť si podstatu jedinečnosti každého človeka na svete (osobnosť človeka).

Človek a spoločnosť

- identifikovať význam demokracie v občianskom, historickom aj geografickom kontexte.
- aplikovať v praxi princípy aktívneho občianstva a osobnej angažovanosti.
- osvojiť si schopnosť produkovať argumentačne silné stanoviská a slušne komunikovať.
- popísať základné normy spoločenského spolunažívania a pravidiel spoločenskej etikety.
- definovať typy a vplyv spoločenstiev, do ktorých sa človek včleňuje v priebehu života.
- definovať rodinu ako základnú sociálnu skupinu v kontexte jej významu a vybraných spoločenských funkcií.
- vysvetliť školu ako organizáciu, ktorá reprezentuje inštitucionálne vzdelávanie v kontexte jej významu pre budúci život a uplatnenie sa v ňom.
- ilustrovať výhody a vplyv participatívneho prístupu a demokratických zásad fungovania školy na jej celkovú klímu (žiacka/školská samospráva).
- prebrať spoluzodpovednosť za tvorbu a dodržiavanie práv a povinností (pravidiel) a zdôvodniť ich význam.
- navrhnúť plán kariérnej cesty v kontexte rozpoznávania širokého spektra zamestnaní, ale aj spôsobilostí na ne.
- vymenovať služby, ktoré sú poskytované v jeho obci. Uvažuje o ich dostupnosti, posudzuje mieru spokojnosti obyvateľov napr. s dodávkou pitnej vody, tepla, s likvidáciou odpadu.
- na základe dostupných zdrojov zostaviť ponuku kultúrnych udalostí viažucich sa na miesto, lokálnu osobnosť alebo miestny zvyk/tradíciu.
- definovať štát ako formu organizácie ľudskej spoločnosti, ktorá združuje ľudí na istom území v kontexte občianstva, resp. občana, jeho práv a povinností.
- rozlíšiť prejav hrdosti na štát/vlast (vlastenectvo) od nacionalizmu.
- vysvetliť význam symbolov pre štát a uviesť príklady situácií, v ktorých používajú.
- zdôvodniť existenciu mocenskopolitickej formy organizácie spoločnosti na istom území a potrebu distribúcie tejto moci medzi viaceré zložky.
- uviesť príklady inštitúcií a orgánov, ktoré sa podieľajú na riadení obcí, krajov a štátu.
- rozlíšiť rôzne formy štátu a na príkladoch porovná ich znaky.
- vybrať relevantné články Ústavy SR v kontexte štátnej moci a znakov štátu.
- diskutovať o výhodách demokratického spôsobu riadenia štátu v kontexte každodenného života občanov.
- na príklade zastupiteľstiev vysvetlí význam volieb v demokratickom spôsobe riadenia štátu a vysvetlí rozdiel medzi rôznymi druhmi volieb v SR.
- rozpoznať vandalizmus a extrémistické prejavy správania ľudí, zaujíma aktívny postoj proti neznášanlivým prejavom.
- vysvetlí podstatu a potrebu vzájomnej solidarity a hodnotiť svoje možnosti, ako môže v prípade núdze pomôcť.
- zdôvodniť potrebu spolupráce pri riešení úloh alebo smerovaní k spoločným cieľom na úrovni rodiny, obce a štátu (napr. EU).
- vytvoriť hierarchiu právnych predpisov a zdôvodniť jej existenciu.
- vysvetliť na príkladoch protiprávne konanie vo forme priestupku a trestného činu.
- na príkladoch vlastníctva, pracovného pomeru alebo manželstva vysvetlí dôležitosť právnej úpravy týchto vzťahov.

Človek a spoločnosť

- uviesť príklady niektorých zmlúv, ktoré upravujú občianskoprávne vzťahy – kúpa tovaru, prenájom nehnuteľnosti.
- v simulovaných situáciách demonštrovať schopnosť uplatniť si práva spotrebiteľa.
- zdôvodniť legitimitu ochrany ľudských práv a slobôd, vrátane špecifickej skupiny detí, vymenovať a používať relevantné dokumenty.
- prezentovať nájdené príklady, ktoré dokladujú formy najčastejšieho porušovania ľudských a detských práv.
- rozlíšiť rôzne zdroje, z ktorých pochádzajú príjmy štátu, a do ktorých oblastí jeho pravidelné alebo jednorazové výdavky smerujú.
- uviesť príklady príspevkov alebo dávok, ktoré sú občanom vyplácané zo štátneho rozpočtu, vrátane neho samého.
- demonštrovať úlohu výroby, obchodu a služieb a na príkladoch vysvetlí, ako navzájom súvisia.
- na príklade správania sa kupujúceho a predávajúceho vysvetlí podstatu fungovania trhu.
- vysvetlí vplyv dopytu a ponuky na cenu výrobku a jej nárastu či poklesu.
- na príklade predaja konkrétneho tovaru alebo služby demonštrovať porozumenie výslednej ceny ako súčtu nákladov, zisku a daní.
- navrhnúť jednoduchý modelový rozpočet domácnosti, v ktorom uvedie základné príjmy a výdavky, pričom rozlíši jednorazové a pravidelné príjmy a výdavky.
- vysvetlí rozdiel medzi rôznymi finančnými inštitúciami a zhodnotí mieru rizika pri využití ich služieb.
- vysvetlí účel, pre ktorý vznikajú banky, vie vymenovať služby, ktoré ponúkajú.
- uviesť príklady rôznych druhov poistenia, na ktorých vysvetlí, za akých okolností je ich možné/vhodné/nutné použiť.
- dať do súvislostí základné poznatky o EÚ (inštitúcie) a euroobčianstve z hľadiska občianskeho, historického a geografického.
- identifikovať vplyv EÚ na náš každodenný život.

GEOGRAFIA

Regionálna geografia sveta

Žiak vie:

- vymedziť geografickú polohu jednotlivých svetadielov, pomocou mapy stručne opísať ich pobrežie, povrch a vodstvo.
- vysvetlí vplyv podnebia na vznik hlavných vegetačných pásiem, lokalizovať ich na mape a opísať vplyv prírodných podmienok na osídlenie a činnosť ľudí.
- s pomocou obrázkov a máp opísať prúdenie morských prúdov a monzúnov, vysvetlí ich vplyv na podnebie a život ľudí.
- zdôvodniť rozdiely v podnebí vnútrozemských a pobrežných oblastí svetadielov.
- vytvorí a opíše klimatický diagram pre vybrané mesto z údajov o priemernej teplote a zrážkach počas roka.
- zhodnotí príčiny a dôsledky prejavov klimatických zmien na konkrétnych príkladoch zo sveta (hurikány a tornáda, odlesňovanie tropických dažďových pralesov, ohrozenie korálových útesov).
- vysvetlí dôležitosť kontinentálnych ľadovcov, permafrostu a zaľadnenia Severného ľadového oceánu pre podnebie na Zemi.

Žiak vie:

- porovnať populáciu a rast počtu obyvateľov svetadielov a ich vybraných štátov, uviesť hlavné dôvody tohto rastu.

Človek a spoločnosť

- s využitím atlasu vymedziť prírodné a kultúrno-historické regióny jednotlivých svetadielov a vzájomne ich porovnať.
- s pomocou tematických máp, grafov alebo fotografií porovnať vybrané ukazovatele ľudského rozvoja a hospodársku vyspelosť jednotlivých svetadielov, ich regiónov a vybraných štátov.
- v atlase vyhľadať a pomenovať najdôležitejšie štáty jednotlivých svetadielov, opísať ich polohu a vzájomne ich porovnať.
- vyhľadať na mape najväčšie mestá jednotlivých svetadielov a určiť štáty, v ktorých sa nachádzajú.
- zhodnotiť príčiny a dôsledky rýchlej urbanizácie na príklade vybraného mesta z ekonomicky menej rozvinutého štátu sveta.
- uviesť základné rysy hlavných svetových náboženstiev a stručne opísať ich vplyv na kultúru a každodenný život v regiónoch, v ktorých prevažujú.
- na konkrétnych príkladoch uviesť ekonomické, spotrebiteľské alebo kultúrne prepojenia vybraných oblastí sveta so Slovenskom.
- uviesť vybrané problémy (demografické, ekonomické, environmentálne) jednotlivých svetadielov a vecne diskutovať o možnostiach ich riešenia.
- opísať produkciu, prepravu a medzinárodný obchod na príklade vybranej komodity (napr. ropa, oblečenie, elektronika).
- zdôvodniť výnimočnosť postavenia Blízkeho východu, Číny, Indie, Japonska, Spojených štátov, Spojeného kráľovstva a Nemecka vo svete.
- opísať podobnosti a rozdiely svojho života so životmi rovesníkov z rôznych oblastí sveta a je schopný aktívne sa zapojiť do diskusie o vzájomne prepojenom (globalizovanom) svete.
- určiť hlavné príčiny migrácie vo svete a na príkladoch (aj z minulosti) opísať vplyv migrácie na jej zdrojové a cieľové oblasti.
- porovnať polohu, prírodné podmienky a ľudské aktivity v Antarktíde a Arktíde.

Žiak vie:

- vytvoriť tematickú mapu (kartogram) počtu obyvateľov v štátoch Európy z číselných údajov v tabuľke.
- porovnať vekové zloženie obyvateľstva Európy s ostatnými svetadielmi (prípadne vybrané štáty vzájomne) pomocou vekových pyramíd a vysvetliť príčiny a dôsledky starnutia európskej populácie.
- pomocou tematických máp opísať náboženskú, jazykovú a národnostnú rôznorodosť Európy, rozlíšiť štyri najľudnatejšie oblasti Európy a mestá s viac ako miliónom obyvateľov.
- priradiť štáty k jednotlivým oblastiam Európy a posúdiť, ktoré štáty sú členmi EÚ a eurozóny.
- pomocou štatistických údajov, grafov, tematických máp a fotografií porovnať prírodné, spoločenské a hospodárske pomery oblastí a vybraných štátov Európy.
- vytvoriť a do mapy zakresliť návrh svojej trasy poznávacieho výletu v Európe.
- vie na príkladoch vysvetliť význam Európskej únie a je schopný aktívne diskutovať o poslanstve motta EÚ „Jednotní v rozmanitosti“.

Regionálna geografia Slovenska

Žiak vie:

- s pomocou mapy opísať polohu Slovenska v rámci Európy (hranice, susedné štáty, horské celky, nížiny, podnebné pásma).

Človek a spoločnosť

- na mape identifikovať najväčšie pohoria, nížiny, kotliny a rieky.
- porovnať prírodné pomery rôznych oblastí Slovenska a posúdiť vplyv nadmorskej výšky na vznik vegetačných stupňov.
- na mape lokalizovať národné parky Slovenska, chránené územia v blízkom okolí a zdôvodniť význam ochrany prírody a krajiny.
- opísať administratívne členenie a podľa mapy určiť hranice tradičných regiónov Slovenska.
- zdôvodniť zaradenie vybraných slovenských lokalít do zoznamu UNESCO a lokalizovať ich na mape.
- zhodnotiť možnosti Slovenska z hľadiska cestovného ruchu.
- navrhnúť trasu poznávaco-relaxačného pobytu na Slovensku (alebo vo vybranom regióne) a spracovať ju do podoby jednoduchšej mapy.
- realizovať a následne spracovať a vyhodnotiť jednoduchý prieskum v miestnej krajine.
- s využitím vhodných argumentov zdôvodniť svoj názor na vybraný problém Slovenska, regiónu či obce.
- z rôznych zdrojov informácií posúdiť základné ukazovatele štruktúry obyvateľstva Slovenska.
- pomocou mapy lokalizovať a pomenovať desať najväčších miest Slovenska, je schopný pomenovať významnejšie sídla vo svojom kraji.
- na príkladoch zdôvodniť výnimočnosť postavenia Bratislavy, Košíc a svojho krajského mesta.
- porovnať ekonomickú významnosť jednotlivých odvetví hospodárstva na Slovensku a ich vplyv na životné prostredie.
- vysvetliť význam automobilového priemyslu pre Slovensko a opísať nevýhody prílišnej závislosti hospodárstva na jednom priemyselnom odvetví.
- vecne argumentovať v diskusii o výhodách a nevýhodách domácej produkcie a spotreby produktov vyrobených na Slovensku.

OBSAHOVÝ ŠTANDARD PRE 3. CYKLUS

DEJEPIS

Vznik a vývoj ľudskej kultúry

od pästného klinu k železu, oppidum, biatec
riečne civilizácie na jednom príklade, ich spoločný kultúrny odkaz pre prítomnosť

Antická civilizácia

mestský štát – Atény, aténska demokracia, olympijské hry
rímska republika, cisárstvo, Limes Romanus
odkaz antiky pre prítomnosť
judaizmus, kresťanstvo, Biblia, islam, Korán

Od staroveku k stredoveku

lénny systém, hrad, dedina, stredoveké mesto, kláštor, univerzita
Samova ríša, Franská ríša, Byzantská ríša, Veľká Morava, Byzantská misia
vznik a rozvoj Uhorska, kolonizácia, banské mestá

Človek a spoločnosť

Na ceste k novoveku

kníhtlač, humanizmus a renesancia
zámorské objavy, kolónie, kolonializmus, remeselník, cech, manufaktúra
reformácia, protestant
Moháč, Turci, Bratislava, Habsburgovci
protireformácia, katolík

Na ceste od „dlhého“ storočia ku „krátkemu“ storočiu

osvietenstvo, Veľká revolúcia, priemyselná revolúcia, továreň, podnikateľ, robotník, národný štát, nacionalizmus
tereziánske a jozefínske reformy, formovanie moderného slovenského národa, Rakúsko-Uhorské vyrovnanie, modernizácia, industrializácia, maďarizácia
Trojopolok, Dohoda, parížska mierová konferencia, nástupnícke štáty, ČSR, parlamentná demokracia, Česi, Slováci, národnostné menšiny, kultúra, centralizmus, autonómia
komunizmus, fašizmus, nacizmus, fašistická os, protihitlerovská koalícia, totálna vojna, protifašistický odboj, holokaust, koncentračné tábory, Slovenská republika (1939-1945), totalitný režim, židovský kódex, deportácie, odboj, SNP
OSN, superveľmoci, železná opona, studená vojna, hospodárske a vojenské bloky, proces európskej integrácie, hrozba jadrovej vojny
dekolonizácia, svet ako globálna dedina
februárový prevrat, politické procesy, znárodnenie, industrializácia, kolektivizácia
pražská jar, „normalizácia“, Charta 77, disident, sviečková manifestácia, nežná revolúcia, parlamentná demokracia, rozdelenie Československa, vznik Slovenskej republiky, vstup do NATO a Európskej únie

OBČIANSKA NÁUKA

Jednotlivec a spoločnosť

prirodzené a sociálne rozdiely medzi ľuďmi, medziľudská komunikácia, konflikty v medziľudských vzťahoch, solidarita

Rodina

život v rodine, práva a povinnosti členov rodiny

Škola

život v škole, práva a povinnosti žiakov, význam školy pre život, činnosť a zmysel žiackej samosprávy

Obec, región

dôležité inštitúcie, významné osobnosti a miesta, lokálne tradície

Človek a spoločnosť

Naša vlasť

pojem občianstvo a vlastenectvo, štátne symboly, štátne sviatky, významné dni

Základy právneho štátu

pojem a koncept štátu (znaky, funkcie, formy), ústava, rozdelenie moci

Pojem a koncept demokracie

demokratický spôsob rozhodovania a riadenia, význam a formy volieb

Právny poriadok

význam a funkcie, normy, orgány, protiprávne konanie, sankcie

Právo v bežnom živote

odvetvia práva, právne vzťahy a záväzky

Ľudské práva

koncept prirodzeného práva, základné dokumenty, špecifická ochrana detí

Neobmedzenosť potrieb a obmedzenosť zdrojov

rozhodovanie v kontexte výroby, rozdeľovania a spotreby výrobkov a služieb

Trh ako miesto výmeny tovarov a služieb

dopyt, ponuka, peniaze, tvorba ceny, formy podnikania, ochrana spotrebiteľa

Vlastníctvo a majetok

hospodárenie, úspory, investície, rozpočet

Banky, sporiteľne, poisťovne, nebankové inštitúcie

Európska únia a Slovensko

Európska integrácia, Európska únia, európske inštitúcie, nosné body právneho systému EÚ, euroobčan

GEOGRAFIA

Regionálna geografia sveta

Poloha a členitosť svetadielov, Prírodné pomery svetadielov

Človek a spoločnosť

prírodné pomery a život ľudí v rôznych častiach svetadielov

podnebie, vegetačné pásma, morské prúdy, monzúny

vplyv morských prúdov a monzúnov na podnebie a život človeka

lokality, na ktorých je možné vysvetliť zákonitosti fyzicko-geografických javov a procesov

vyčleňovanie regiónov na základe zvoleného kritéria

vybrané oblasti z hľadiska rôznych typov krajín v závislosti od prírodných pomerov

spoločné a rozdielne charakteristické črty v regiónoch jednotlivých svetadielov týkajúcich sa povrchu, podnebia, rastlinstva, živočíšstva, vodstva a ochrany prírody

Prírodné katastrofy a ich vplyv na život človeka

vzájomný vplyv človeka a prírody

zmeny vo svete vplyvom činnosti človeka

vplyv prírodných pomerov na život ľudí v rôznych častiach svetadielov

Obyvateľstvo a sídla svetadielov, migrácia a urbanizácia

obyvateľstvo, sídla, kultúra, dynamika obyvateľstva, hustota zaľudnenia obyvateľstva v rôznych častiach Európy, negatíva a pozitíva urbanizácie, život v mestách v minulosti a súčasnosti

európske mestá ako strediská kultúry

objavné cesty v minulosti, obyvateľstvo a sídla v rôznych častiach svetadielov, kultúra a spôsob života

vplyv prírodných podmienok na nerovnomerné rozmiestnenie obyvateľstva v jednotlivých svetadieloch (konkrétne príklady)

život ľudí v rôznych oblastiach sveta

výnimočné miesta (typ krajín a v nich vznikajúce sídla)

život Slovákov vo svete

Svetové náboženstvá

hlavné rysy svetových náboženstiev

vplyv svetových náboženstiev na kultúru a každodenný život v regiónoch, v ktorých prevažujú

Hospodárstvo svetadielov

rozvoj regiónov z hľadiska možnosti hospodárstva, rozloženia nerastných surovín, možnosti poľnohospodárstva a priemyselnej výroby

rozvoja hospodárskych regiónov sveta vzhľadom na terciárny a kvartérny sektor

regióny z hľadiska potenciálu cestovného ruchu

prepojenosť vybraných oblastí sveta so Slovenskom

Človek a spoločnosť

Problémy sveta a ich možné riešenia

vybrané kultúrne problémy v rôznych častiach svetadielov, ktoré prerastajú do konfliktov
demografické, ekonomické, environmentálne prepojenia vybraných oblastí sveta so Slovenskom
vznik hurikánov a tornád
ohrozenie tropických dažďových pralesov, koralových útesov
význam permafrostu, kontinentálnych ľadovcov, zaľadnenia Severného ľadového oceánu
ochrana a tvorba krajiny v národných parkoch, geoparkoch, chránených oblastiach, mestských pamiatkových rezerváciách a v objektoch zaradených do Zoznamu dedičstva UNESCO
Zoznam chránených prírodných a kultúrnych pamiatok UNESCO

Európska únia

obyvateľstvo Európy, vekové pyramídy, starnutie európskej populácie
náboženská, jazyková a národnostná rôznorodosť Európy
hustota obyvateľstva v Európe
členské štáty Európy, eurozóna
prírodné, spoločenské a hospodárske pomery oblastí a vybraných štátov Európy

Cestujeme po Európe

najvýznamnejšie kultúrne a prírodné pamiatky Európy

Regionálna geografia Slovenska

Poloha a prírodné pomery Slovenska

poloha Slovenska v rámci Európy (hranice, susedné štáty)
horské celky, nížiny, kotliny a rieky – orientácia na mape
prírodné pomery rôznych oblastí Slovenska, vplyv nadmorskej výšky na vznik vegetačných stupňov

Ochrana prírody a krajiny na Slovensku

národné parky Slovenska, chránené územia, lokalizácia národných parkov a chránených území na mape
ochrana prírody a krajiny

Administratívne členenie Slovenska

administratívne členenie, lokalizácia administratívneho členenia na mape
hranice tradičných regiónov, lokalizácia tradičných regiónov na mape

Človek a spoločnosť

slovenské lokality zaradené do Zoznamu UNESCO, lokalizácia na mape

Obyvateľstvo a sídla Slovenska

základné ukazovatele štruktúry obyvateľstva

najväčšie mestá Slovenska a ich lokalizácia na mape

významné sídla vo svojom kraji

Bratislava, Košice a svoje krajské mesto – špecifiká, význam, lokalizácia na mape

Hospodárstvo Slovenska

odvetvia hospodárstva na Slovensku, ekonomický význam jednotlivých odvetví hospodárstva

vplyv odvetví hospodárstva na životné prostredie

automobilový priemysel na Slovensku

zameranie odvetví hospodárstva v minulosti a súčasnosti, vrátane prognózy do budúcnosti

Cestujeme po Slovensku

lokalizácia prírodných alebo kultúrnych zaujímavostí (povrch, podnebie, rastlinné pásma, podzemná a minerálna voda, rieky na povrchu, jaskyne, skalné mestá, plesá, horské štíty, ale aj mestá, kultúrno-historické pamiatky)

zostavenie trasy poznávaco-relaxačného pobytu

orientácia v turistickom sprievodcovi

vytváranie vlastných návrhov na expedície na konci školského roka s trasou po zaujímavých prírodných a kultúrno-historických miestach Slovenska

Konkrétne vymedzenie vzťahov s inými vzdelávacími oblasťami a s prierezovými témami

Jazyk a literatúra

Rozoznávanie špecifík a krás Slovenska ako našej vlasti (jazyk); čítanie dejepisne zameranej vedecko-populárnej a umeleckej literatúry s porozumením (ako literatúra spolupracuje s dejinami a vlastivedou – povesti a legendy); analýza stredovekého literárneho diela (napr. rytiersky román) – čo sa dozvedáme o stredoveku; literárno-kultúrny význam kristianizácie našich predkov – misia sv. Cyrila a Metoda; úroveň vzdelania a kultúry v stredoveku; sumarizovanie vedomostí z viacerých predmetov o vývoji slovenského národného obrodzenia v prvej polovici 19. storočia (literárna tvorba generácií slovenských národovcov); príčiny a dôsledky slovenského národného hnutia v druhej polovici 19. storočia (literárny a kultúrny význam Matice slovenskej).

Matematika a práca s informáciami

Spracovávanie štatistických údajov, tvorba grafov, porovnávanie ekonomických ukazovateľov za jednotlivé štáty; digitálne spracovanie máp,

Človek a spoločnosť

infografika. Testovanie finančnej gramotnosti – čo keby sa komunistická menová reforma v Československu opakovala práve dnes?

Človek a príroda

Fyzicko-geografická charakteristika regiónov; meteorológia a predpoveď počasia; tektonické pohyby a ich vplyvy na jednotlivé časti sveta; geológia, vznik a pohyb kontinentov, vznik sopiek, zemetrasení; predpoklady rozloženia nerastných surovín; vzácne kovy a prírodné materiály ako styčné body oddeľujúce etapy vývoja ľudstva v praveku a staroveku; rozoznávanie špecifik a krás Slovenska ako našej vlasti (príroda); vývoj vzťahu medzi človekom a prírodou v minulosti; príklady vynálezov, ktoré formovali progres ľudstva až po nástup antiky; hľadanie vo svete okolo nás, čo nám zanechali starí Gréci a Rimania – odkaz antiky pre súčasnosť; prepojenie znakov priemyselnej revolúcie so súčasným technologickým vývojom (vrátane environmentálneho dopadu); objavy, ktoré voviedli Európu do novoveku; svet ako globálna dedina – vplyv globalizácie na životné prostredie.

Prírodoveda: vesmír a poznávanie vesmíru.

Biológia: typy krajín v geografickom priestore; podmienky pre rozšírenie rastlinstva a živočíšstva.

Fyzika: základy astronómie – Zem vo vesmíre, slnečná sústava, vplyv tvaru, veľkosti a pohybu Zeme na rozloženie prírodných pomerov na zemeguli; meteorológia – zákonitosti atmosféry a ich vplyv na podnebné charakteristiky vybraných miest na Zemi; geológia – vnútorné a vonkajšie geologické procesy a ich vplyv na tvar zemského povrchu.

Človek a hodnoty

Rodinná fotografia ako nástroj zachytenia kľúčových momentov histórie (príbehy fotografií) – analýza fotografie ako historického prameňa a emocionálneho zdroja; historické plagáty a karikatúry ako nástroje subjektívneho vyjadrenia pocitu z historického diania (príbehy, ktoré rozprávajú plagáty a karikatúry); príklady náboženského prežívania pravekého človeka; hodnotové dedičstvo, ktoré nám odkázali antické civilizácie; hodnotový význam demokracie; kresťanstvo – formujúci fenomén európskeho stredoveku; význam kristianizácie – Európa a jej hodnotový charakter v minulosti a dnes; kultúrnohistorické dedičstvo Veľkej Moravy; ideál stredovekého rytiera (hodnoty, ktoré stelesňoval); ideový odkaz humanizmu a renesancie; pôvodné obyvateľstvo Afriky ako pracovný nástroj pre Európanov – problematika otrokárstva a ľudských práv; vek osvietenstva – vek uvedomenia si hodnoty ľudských práv a slobôd; podstata nacionalizmu ako potenciálne nebezpečnej ideológie; antisemitizmus – stáročný problém ľudstva a jeho tragické následky; dôsledky vojen a iných konfliktov ako memento histórie – varovanie pre budúcnosť (vplyv konfliktov na deti, genocídy a iné zločiny); politické procesy v 50. rokoch 20. storočia – exemplárny príklad štátom riadeného potláčania ľudských práv a slobôd; mediálna gramotnosť – čo nám hovoria komunikačné médiá o svete, v ktorom žijeme a o nás samých?; klady a zápory začlenenia Slovenska do NATO a EÚ (hodnotový aspekt); príčiny a dôsledky stretávania kultúr – prirodzený fenomén migrácie (transfer hodnôt); podstata monoteistických náboženstiev – spoločné a rozdielne znaky náboženstiev jedného Boha; ľudsko-právne výzvy procesu globalizácie; hodnota slobody a demokracie v historickom kontexte (nežná revolúcia a formovanie parlamentnej

Človek a spoločnosť

demokracie).

Človek a svet práce

Význam technologického a komunikačného progresu – záruka vývoja ľudského druhu od praveku po súčasnosť (pracovné nástroje); simulácia pravekého života – vytváranie vlastných pracovných nástrojov; príklady vynálezov, ktoré formovali progres ľudstva až po nástup antiky; kultúrno-technologické dedičstvo, ktoré nám odkázali antické civilizácie; stredoveké hospodárstvo; cechy a manufaktúry – remeselná obroda Európy; hospodárske a sociálne zmeny na území dnešného Slovenska počas stredoveku (kolonizácia a banské mestá); prepojenie znakov priemyselnej revolúcie so súčasným technologickým vývojom; vynálezy, ktoré voviedli Európu do novoveku; detská práca v minulosti i prítomnosti; hospodársky a priemyselný rozdiel medzi Českom a Slovenskom počas prvých rokov existencie Československej republiky; politický a hospodársky vývoj Slovenska v 90. rokoch 20. storočia.

Umenie a kultúra

Rozoznávanie špecifik a krás Slovenska ako našej vlasti (kultúra); príbeh zo života historickej osobnosti/osobností spojenej/spojených s umením a kultúrou v regióne; návšteva múzea, archívu alebo knižnice – miesta, kde sa stretávame s históriou, kultúrou a umením; fotografia ako nástroj zachytenia kľúčových momentov histórie (fotografia ako umelecké dielo); historické plagáty a karikatúry ako umelecké nástroje subjektívneho vyjadrenia pocitu z historického diania; príklady kultúrneho prežívania pravekého človeka; spoločný kultúrny odkaz prvých starovekých civilizácií pre súčasnosť; umelecké stvárnenie divov starovekého alebo súčasného sveta; kultúrno-technologické dedičstvo, ktoré nám odkázali antické civilizácie; význam kristianizácie našich predkov – misia sv. Cyrila a Metoda (kultúrna zmena – kultúrnohistorické dedičstvo Veľkej Moravy); kultúrny odkaz humanizmu a renesancie; kultúrny odkaz generácií slovenských národovcov; vzdelanie, kultúra a umenie v 1. ČSR; pozitívna a negatívna hospodárskeho a kultúrneho vývoja Slovenska počas druhej svetovej vojny.

Zdravie a pohyb

Minulosť a prítomnosť olympijských hier (duch olympizmu); turistika podľa turistických máp.

Vzájomné prepojenie tém v rámci vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť

Dejepis a občianska náuka:

Vytvorenie rodostromu a spoznávanie histórie vlastnej rodiny a príbehov s ňou spojených; listovanie v školskej kronike – čo vieme vyčítať o minulosti školy; Atény – mestský štát a kolíska európskej demokracie (Ako a prečo vznikla demokracia?); význam a znaky demokracie z historického aj občianskeho hľadiska; občianske a historické dimenzie formovania štátu a práva; porovnanie štátno-právnych zriadení rímskej republiky, gréckych polis a rímskeho cisárstva; stredoveké Uhorské kráľovstvo ako predobraz multietnického a multikultúrneho štátu; vek osvietenstva – vek formovania modernej predstavy o ľudských právach a slobodách; stredoveké mestá/štáty – správa stredovekých

Človek a spoločnosť

miest/štátov (historické porovnanie sociálneho a politického fungovania miest a štátov v stredoveku so súčasným nastavením); autonómia a centralizmus v historickom a štátoprávnom kontexte; podstata autoritárskeho štátneho zriadenia Slovenskej republiky (1939 – 1945); súvis medzi základnými prvkami fungovania totalitných režimov (fašizmus, nacizmus a komunizmus); odkaz svetových vojen pre spoločnosť (varovanie pre budúcnosť); proces európskej integrácie – EÚ ako spoločenstvo demokratických štátov; ocenenie výhod demokratického štátneho zriadenia v porovnaní s nedemokratickým (prejavy totality); nežná revolúcia ako mílnik budovania modernej parlamentnej demokracie na Slovensku; zhodnotenie kládov a záporov začlenenia Slovenska do NATO a do EÚ; občianske výzvy procesu globalizácie.

Dejepis a geografia:

Najvýznamnejšie a zaujímavé historické a geografické časti regiónov Slovenska; hľadanie vo svete okolo nás, čo nám zanechali starí Gréci a Rimania – odkaz antiky pre súčasnosť; ocenenie výhod demokratického štátneho zriadenia v porovnaní s nedemokratickým; pátranie po stopách Rimanov na území dnešného Slovenska (Limes Romanus); Byzancia a jej strety so stredovekou Európou – plány krížových výprav; turistický sprievodcovia po divoch starovekého sveta/po slovenských banských mestách; ako súvisia geografické podmienky Európy s jej vývojom v stredoveku a novoveku; objavovanie Nového sveta; geografický vplyv napoleonských vojen; migračné vlny Slovákov; po stopách Slovenského národného povstania – lokality a príbehy; geografické zmeny na mape Európy a sveta po dvoch svetových vojnách; dôsledky konfliktov (svetové vojny) na človeka a prostredie, v ktorom žije; kľúčové udalosti, vedúce k rozdeleniu Československa na dve samostatné republiky; analyzovanie politického a hospodárskeho vývoja Slovenska v 90. rokoch 20. storočia; historické a geografické vymedzenie EÚ (štáty a ich hranice); pozitíva a negatíva začlenenia Slovenska do NATO a EÚ; známe miesta Európy, ktoré písali jej históriu (ľubovoľný výber); pohyb ľudí v minulosti a prítomnosti – migrácia a stretávanie kultúr ako prirodzený jav; geograficko-historické výzvy procesu globalizácie; osobnosti a historické udalosti v geografickom priestore vo vyučovaní vlastivedy a geografie.

Dejepis a vlastiveda:

Hľadanie prepojení – čo má spoločné poznávanie vlasti s poznávaním dejín?; ako sa počas histórie menila slovenská krajina?; špecifiká a krásy Slovenska ako našej vlasti (územie); textovo-obrazový materiál o navštívených miestach na Slovensku alebo o naplánovaných cestách z pohľadu vlastivedného i dejepisného – plán cesty po Slovensku; vlastivedné a dejepisné informácie v tlačенých, internetových aj televíznych správach (selekcia pozitív a negatív), čítanie mapy a spoznávanie najvýznamnejších turistických trás Slovenska – „prstom po mape“.

Prepojenie s prierezovými témami a projektmi

Multikultúrna výchova:

Stredoveké Uhorské kráľovstvo ako predobraz multikultúrneho (mnohonárodnostného) kráľovstva; Európa spoznáva nové kontinenty a civilizácie – nové kontinenty spoznávajú vplyv Európy (príčiny a dôsledky kolonializmu a zámorských objavov); Emigrácia Slovákov – príbeh vystaňovalectva (migrácia ako prirodzený jav); Proces európskej integrácie ako zavŕšenie historických snáh o jednotu; Slovensko ako súčasť

Človek a spoločnosť

NATO a EÚ; výzvy procesu globalizácie (svet ako globálna dedina); Slováci v zahraničí; rešpektovanie obyvateľstva a jeho kultúry v rôznych častiach sveta.

Mediálna výchova:

Mediálna gramotnosť: Čo nám hovoria komunikačné médiá o svete, v ktorom žijeme a o nás samých; Vplyv reklamy (ponuka produktov a služieb) na ekonomický trh; Triedenie vlastivedných a dejepisných informácií v tlačených, internetových aj televíznych správach, Technologický a komunikačný progres ako záruka vývoja ľudského druhu; Rozhodovanie, ktorý zdroj informácií je odborný, populárny alebo nedôveryhodný.

Osobnostný a sociálny rozvoj:

Počúvanie a poučenie sa z rodinných príbehov v minulosti; Geografický, politický a historicko-hodnotový odkaz svetových vojen; Diktatúra verzus parlamentná demokracia; Zápas za slobodu a demokraciu v Československu – Charta 77, sviečková manifestácia a nežná revolúcia; Poznatky, ktoré nám zanechali veľké historické civilizácie – odkazy antického sveta; Ideové a kultúrne dedičstvo humanizmu a renesancie; Vek osvietenstva – vek rozumu a rozvoja ľudských práv; Náboženské nastavenie ľudstva od praveku po súčasnosť; Organizovanie mimoškolských aktivít v prospech ochrany života, zdravia a prírody.

Environmentálna výchova:

Špecifiká a krásy Slovenska ako našej vlasti (prírodné divy); Vplyv priemyselnej revolúcie a globalizácie na kvalitu životného prostredia; organizovanie mimoškolských aktivít v prospech ochrany života, zdravia a prírody; ochrana a tvorba krajiny – chránené oblasti, národné parky, geoparky, pozitívne a negatívne vplyvy rozhodovania človeka o prírode (klimatické zmeny)

Ochrana života a zdravia:

Bezpečné správanie sa na ceste do školy a v škole; Dôsledky vojen a iných konfliktov ako memento histórie (vplyv konfliktov na deti, genocídy); Minulosť a prítomnosť olympijských hier (dedičstvo starovekého Grécka); Organizovanie mimoškolských aktivít v prospech ochrany života, zdravia a prírody; Zdravotná bezpečnosť – ochrana pred pandémiami v rôznych častiach sveta; Vojnové konflikty v súčasnosti.

Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra:

Zážitky z cestovania po Slovensku a po svete (výlety po regiónoch); Kultúrnohistorické pamiatky, ktoré nás obklopujú; Príbehy z minulosti, ktoré sa stali a ovplyvnili prostredie v ktorom žijeme; Miestna krajina a kultúra Slovensku.

Tvorba projektu a prezentačné zručnosti:

Pre prvý cyklus:

Človek a spoločnosť

1. Vytvorenie návrhu výletu na zaujímavé miesta na Slovensku, získanie informácií o ňom, prečítanie textu a vybratie základných informácií. Alternatíva: Porozprávanie povesti o vybranom mieste (prepojenie vlastivedy so vzdelávacou oblasťou Jazyk a literatúra).
2. Znázornenie na mape vlastnej objavnej (expedičnej) cesty po stopách najvýznamnejších historických a geografických pamiatok Slovenska (prepojenie vlastivedy, dejepisu a vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra).

Pre druhý cyklus:

1. Využitie moderných technológií na preukázanie rôznorodosti a krásy Slovenska – príroda, kultúra, jazyk, územie (prepojenie vlastivedy, geografie, biológie, slovenského jazyka a literatúry a informatiky).
2. Zostavenie obrazového materiálu ku kultúrnohistorických a geografických pamiatkam, ktoré nás obklopujú (prepojenie dejepisu s vlastivedou a geografiou, ako aj prepojenie so vzdelávacou oblasťou Umenie a kultúra).
3. Analýza pozitívnych aj negatívnych mediálnych správ s posúdením ich vplyvu na život ľudí (rôzne druhy masmédií) – spracovanie do tabuľky (prepojenie celej vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť s informatikou a prierezovou témou mediálna výchova).
4. Prerozprávanie krátkeho životného príbehu vybratej historickej osobnosti spojenej s regiónom v prvej osobe jednotného čísla. Alternatíva: Inscenovanie v spolupráci so spolužiakmi časti zaujímavého príbehu súvisiaceho s daným regiónom (prepojenie dejepisu, vlastivedy a geografie so slovenským jazykom a literatúrou).
5. Vytvorenie vlastných návrhov na spoznávanie Slovenska na vybraných vlastivedných trasách po Slovensku cestovaním „prstom na mape“ (prepojenie vlastivedy, dejepisu, geografie a vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra).
6. Vytvorenie, podľa Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, vlastných 7 divov Slovenska, vychádzajúc z tých, ktoré sú v ňom zapísané (prepojenie vlastivedy, geografie, dejepisu, vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra a prierezových tém Environmentálna výchova a Regionálna výchova).

Pre tretí cyklus:

1. Vytvorenie turistického sprievodcu po divoch starovekého sveta/Umelecké stvárnenie divov starovekého alebo súčasného sveta (prepojenie dejepisu a geografie/prepojenie vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť so vzdelávacou oblasťou Umenie a kultúra).
2. Tematicky zameraný prierezový projekt – Ľudia na okraji spoločnosti – vydedenci stredoveku a novoveku (prepojenie vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť so vzdelávacou oblasťou Človek a hodnoty; porovnanie minulosti so súčasnosťou).
3. Vzdelávanie/stravovanie v stredoveku (porovnanie minulosti so súčasnosťou) – prečo stredovek nemožno pokladať za úpadkové obdobie (prepojenie dejepisu s prierezovou témou Osobnostný a sociálny rozvoj; rozvíjanie praktických zručností).
4. Vytvorenie turistického sprievodcu po slovenských banských mestách (prepojenie dejepisu a geografie).

Človek a spoločnosť

5. Audiovizuálny historicko-kultúrny projekt: Johann Gutenberg a vynález kníhtlače – dôsledky prelomového objavu na vývoj sveta v novoveku (vrátane presahu do súčasnosti).
6. Práca s historickými prameňmi: Vyhľadanie a prezentovanie príbehov emigrácie Slovákov do sveta – príbehy vystáhovalectva (prepojenie predmetov v rámci vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť, s presahom na vzdelávaciu oblasť Človek a hodnoty).
7. Prierezový projekt – Vývoj ženského hnutia do vypuknutia prvej svetovej vojny/Boj za práva pracujúcich od nástupu priemyselnej revolúcie po začiatok prvej svetovej vojny (prepojenie vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť so vzdelávacou oblasťou Človek a hodnoty).
8. Zreprodukovanie (podľa možností školy a triedy) priebehu volebného procesu na rôznych úrovniach.
9. Simulovanie postupu riešenia najčastejších problémov súvisiacich s tovarom a službami.
10. Vytvorenie plánu kariérnej cesty v kontexte rozpoznávania širokého spektra zamestnaní, ale aj spôsobilostí na ne (prepojenia na prierezovú tému Osobnostný a sociálny rozvoj).
11. Zostavenie, na základe dostupných zdrojov, ponuky kultúrnych udalostí viažucich sa na miesto, lokálnu osobnosť alebo miestny zvyk/tradíciu – žiak si vyberie tie, ktoré ho zaujímajú (prepojenie občianskej náuky so vzdelávacou oblasťou Umenie a kultúra).
12. Organizovanie/realizovanie mimoškolských aktivít v prospech ochrany života, zdravia a prírody (prepojenie občianskej náuky a geografie s prierezovými témami Osobnostný a sociálny rozvoj, Environmentálna výchova a Ochrana života a zdravia).
13. Projekt cestovnej kancelárie – komplexná geografická charakteristika vybraných lokalít z hľadiska turizmu a rozvoja cestovného ruchu.